

2017-08-12

Sida 1 (8)

*”Garnisonsminnen berättar 11” handlar denna gång om Gustaf Adolfs-kyrkan
Författare Thomas Roth.
Bilderna är tagna av Eva Grafström, Thomas Eckeröd och från Wikipedia.*

Gustaf Adolfskyrkan

Kyrkan byggdes på ett militärt övningsfält för personalen vid rangregementet Svea livgarde. Livgardet var förlagt till ett av de många regementskomplex som då fanns på Östermalm. Kopplingen mellan försvaret och kyrkan var stark och hade så varit sedan Gustav Vasas tid. Ännu idag har Livgardet, som nu finns i Kungsängen, traditioner knutna till kyrkan.

Det har funnits en organisation för svenska fältpräster sedan 1621, då fältkonsistoriet inrättades. Regementspastorn skulle erbjuda andligt stöd. I krig var fältgudstjänster och nattvardsgång före drabbningar vanliga. Svea livgarde (I 1) räknades som det främsta arméförbandet, vars traditioner sträckte sig tillbaka till Gustav Vasas dagar. Mot slutet av 1800-talet hade Svea livgarde fortfarande en viss funktion som kungens livvakt och slottets högvakt. Regimentet hade en stark adelsprägel; så gott som varje officer vid regementet var adelsman. Ingen särskild släkt dominerade dock. Den förste icke adlige officersaspiranten antogs inte förrän 1942, även om oadliga officerare förekommit tidigare. De hade dock inte inlett karriären vid Svea livgarde. Det andra livgardet till fots i staden, Göta livgarde (I 2), var däremot borgerligt dominerat.

Svea livgardes gudstjänstlokal var från och med 1793 Stora Barnhusets kyrka vid Drottninggatan som då för detta ändamål blivit tillbyggd med en extra läktare. Det var samma år som regementet för första gången erhöll namnet Kungl. Svea livgarde.

Sedan Svea livgarde ordnat sin förläggning i Fredrikshov kunde man inte längre använda Stora Barnhusets kyrka som gudstjänstlokal. Istället ordnade man så att regementet fick använda församlingskyrkan, Hedvig Eleonora kyrka, eller som den vanligtvis kallades, Ladugårdslandskyrkan. Detta inkräktade dock på utrymmet för församlingens övriga menighet, varför även en del av amiralitetsförsamlingens kyrka, Skeppsholmskyrkan, fick disponeras av en del av regementet, då denna kyrka stod färdig 1842.

Redan år 1769 hade frågan väckts om inte en särskild garnisonskyrka borde byggas, för att inte Livgardets soldater skulle inkräkta på utrymmet för övriga kyrkobesökare i stadens kyrkor. För det ändamålet beviljade rikets ständer 3 000 daler silvermynt jämte viss kollekt. Man förtröttades inte under årens lopp att verka för byggandet av en egen kyrka för regementet, man ordnade insamlingar och kollekter och 1797 ordnades till och med en välgörenhetstillställning för allmänheten i Orangeribygnaden i Kungsträdgården 1797.

2017-08-12

Sida 3 (8)

Ladugårdslandet, det nuvarande Östermalm, blev från mitten av 1800-talet allt mer militärt präglat. År 1888 flyttade Svea livgarde och 1890 Göta livgarde in i de nybyggda tvillingkasernerna vid Linnégatan. Strax intill låg Ladugårdsgårde, som användes som övningsområde. I garnisonen ingick förutom de båda fotgarderna även Livgardet till häst (K 1), som flyttade in i en ny kasern vid Lidingövägen 1897, Livregementets dragoner (K 2) med sina kaserner vid nuvarande Tekniska museet och Svea artilleriregemente (A 1) med kaserner vid Valhallavägen. Dessa regementen låg alltså på bekvämt avstånd från övningsplatsen Ladugårdsgårde. Svea ingenjörbataljon (Ing 1) hade däremot sin kasern vid Jaktvarvet på Kungsholmen. Samtliga dessa förband, förutom K 2, bestod av yrkessoldater; den allmänna värnplikten infördes inte förrän 1901.

När Svea livgarde flyttade till Linnégatan väcktes tanken på att bygga en kyrka på det öppna området norr om kasernerna. Man planerade även att anlägga den park som finns på platsen än idag, och i parken byggdes senare även ett marketenteri. Alla garnisonens förband skulle komma att utnyttja den nya kyrkan, även om den främst räknades som Svea livgardes angelägenhet.

År 1890 hade kyrkobyggnadskassan kommit upp i en storlek av 45 000 kronor och då gjorde sekundchefen, överste Henric Ankarcrona, en underdånig framställan om att den 120 år gamla tanken om en regementets egen kyrka skulle få förverkligas, särskilt som denna kyrka skulle kunna bli en gemensam gudstjänstlokal. Denna ansökan bifölls och den 6 juni 1891 lade Konung Oscar II grundstenen till kyrkan.

Henric Ankarcrona.
Öjemålning av Br. Kr. Hoppe. Svea livgarde.

Som så ofta förhållandena är vid byggen, kostade projektet åtskilligt mer än man från början tänkt sig. Trots många frivilliga gåvor och bidrag kostade kyrkan åtskilligt mer än de avsatta 100 000 kronorna. Då trädde officerskåren, som från början varit den mest intresserade parten för kyrkobygget in och dessa kassor utfyllde den uppkomna bristen.

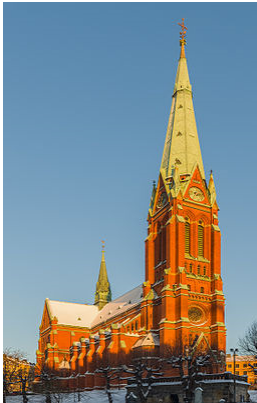
2017-08-12

Sida 4 (8)

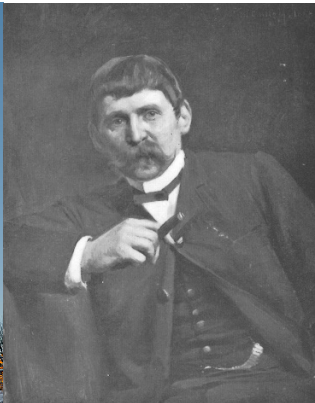
Redan den 6 november – dagen för Gustav II Adolfs död vid Lützen – år 1892 invigde biskop Gottfrid Billing i närvaro av kung Oscar II och hans söner Svea livgardes kyrka, som fick hjältekonungens namn. Att Oscar II närvarade var naturligt – han räknades som gardesregementenas högste chef, medan den tjänstgörande översten bar titeln sekundchef.

Fältslag och kompanimärken

Kyrkans arkitekt var Carl Möller, som bar titeln hovintendent. Han var mycket produktiv och känd bland annat för Johannes kyrka och Stefanskyrkan, men också för den fantasifulla Villa Lusthusporten, belägen mitt emot Nordiska museet på Djurgården.

Johannes kyrka

Carl Möller

Stefanskyrkan

Byggnadsstilen är nygotik, den vanligaste kyrkobyggnadsstilen vid 1800-talets slut och materialet är i huvudsak maskinslaget rött tegel. Ovanligt nog har kyrkan dock en oregelbunden, engelskinspirerad plan. Något som också skilde den från stadens övriga kyrkor var att det inte fanns en orgel när kyrkan byggdes. Musiken stod regementenas egna musikkårer för.

Carl Möller ritade även inredning och dekor i kyrkan, och flera detaljer pekar på den militära anknytningen. Tydligast framgår detta i fönstrens glas-målningar. De är ritade av Möller och utförda av glas- och textil-konstnärinnan Cecilia Bachér.

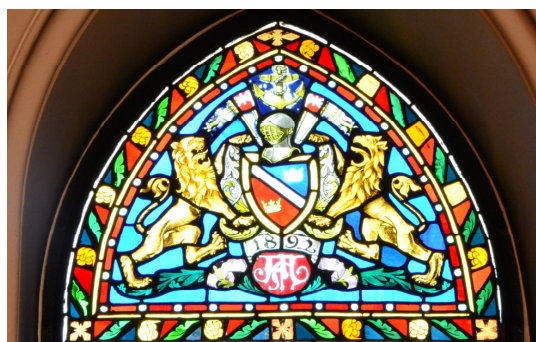
Cecilia Bachér

De norra fönstren (på vänstra långhusväggen) visar bland annat Svea livgardes åtta kompanimärken.

Dessa är i bruk än idag men är närmast obegripliga för den nutida betraktaren. De härstammar från 1700-talets mitt och är symboler för astronomiska fenomen som planeter, stjärnbilder och konstellationer.

I ett av de norra fönstren finns Henrik Ankarcronas adelsvapen, en balk i silver med en krona över och under.

Motiven på de södra fönstren visar fyra av regementets segerrika fältslag med religiösa symboler, kungliga valspråk, kungliga namnchiffer, årtal för slagen och soldater i uniform som håller de befälhavande regementschefernas adelsvapen. Fönstren bekostades av de adelsätter som representerades med sitt vapen. Gustav II Adolf representeras även av en gipsbyst i kyrkans entré.

Soldater blir hantverkare

De rikt och individuellt dekorerade bänkarna, försedda med olika fantasifigurer på armstöden och ugglor på krönen, utfördes av soldaterna i regementets slöjdskola. Den leddes av dåvarande löjtnanten John Klingspor, som var en skicklig träsnidare.

2017-08-12

Sida 7 (8)

Även övriga träarbeten i kyrkan utfördes av slöjdskolan. De meniga soldaterna var fast anställda, den allmänna värnplikten infördes som nämnts först 1901, och det var vanligt att de gavs en yrkesutbildning inom regementets ram. Tanken var att de skulle få möjlighet att kunna försörja sig när kontraktstiden var slut. Andra soldater arbetade som murare, snickare och hantlangare vid kyrkans uppförande.

Predikstolen

Till följd av de stora regementsindragningarna 1927 upphörde kyrkan året därpå att vara en garnisonskyrka. Samtidigt hade den starka kopplingen mellan försvaret och kyrkan också upphört. Svea livgarde fortsatte att använda kyrkan, men 1946 flyttade regementet ut till Sörentorp, nuvarande Polishögskolan i Ulriksdal.

Djurgårdskommissionen övertog förvaltningen av kyrkan 1931 och under 1930-talet utfördes reparationsarbeten ut- och invändigt. Vapenhuset fick skiffertäckning, ursprungligt dekormåleri målades över och el installerades. År 1938 bildades en särskild stiftelse i syfte att ordna gudstjänster i kyrkan och en orgel installerades 1944. Samtidigt ändrades bänkindelningen så att en mittgång bildades.

Nyttjanderätten till kyrkan övertogs helt av Oscars församling 1951 och kyrkan köptes slutligen av församlingen. Mellan åren 1967 och 1968 genomfördes stora förändringar: koppertak lades på tornspiran och trappornet, invändigt gjordes ommålning i ljusare färg, linoleumgolv lades in, en ny läktarunderbyggnad tillkom liksom en ny orgel och altarpopsatsen ändrades.

Under kyrkans tid som garnisonskyrka fanns ingen kyrkorgel. Musiken vid gudstjänsterna utfördes av respektive regementens hornmusikkårer, stående på den stora läktaren. Belysningen utgjordes endast av stearinljus i de stora kyrkokronorna samt i stakar, anbragta på bänkarna. Detta förlänade

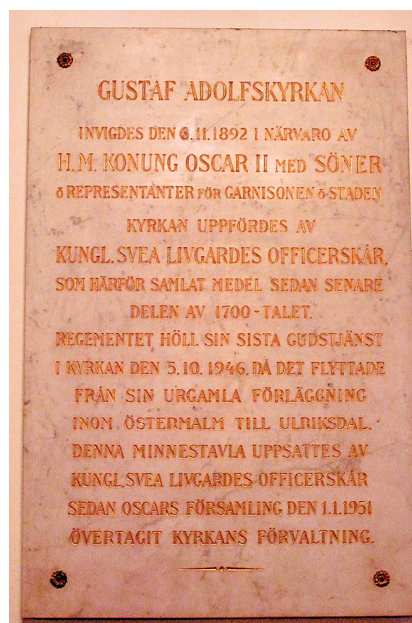
2017-08-12

Sida 8 (8)

gudstjänsterna under den mörka årstiden en särskilt högtidlig prägel. Kyrkans uppvärmningsanordningar voro nästan obefintliga. De utgjordes av några i källaren uppställda kolkaminer, så det gällde att kalla vintermorgnar vara väl påklädd. Men så var ju förhållandena även i alla andra kyrkor andå till den tid, då värmeledningar och elkaminer började kunna användas. Men Gustaf Adolfskyrkan är en liten stämningsfull och vacker kyrka och har därför, särskilt under senare år, då orgel, elbelysning och modern uppvärmning införts, ofta blivit använd som bröllopskyrka.

John Mauritz Klingspor, född 30 september 1858 i Stockholm, död 29 augusti 1929 i Danderyd, var en svensk officer vid Svea livgarde. John Klingspor var en framstående träsnidare och ledde träarbetena i regementets slöjdskola vid uppförandet av Gustaf Adolfskyrkan. Han belönades med *Silvermedalj för Hantverkare* 1897. Klingspor gifte sig 1886 med Matilda Weber och tillsammans fick de fyra barn. Han var riddare av Nordstjärneorden.

Minnestavla 1951